

BOLEST I ULCEROZNI KOLITIS

KAKO
UČITELJ
MOŽE
POMOĆI

CROHNOVA BOLEST I ULCEROZNI KOLITIS

(brošura za učitelje)

2. dopunjeno izdanje

PREDGOVOR

Što su Crohnova bolest i ulcerozni kolitis?

Crohnova bolest i ulcerozni kolitis kronične su upalne bolesti crijeva koje se mogu pojaviti u bilo kojoj dobi, pa tako i u djece. Naime, od ukupnog broja bolesnika najmanje 20% ih se razboli prije navršениh 20 godina, obično u dobi od 10 do 20 godina, a bolest pogađa podjednako i djevojčice i dječake.

Uzrok kroničnih upalnih bolesti crijeva zasad nije poznat, a tijekom bolesti je nepredvidiv. Nakon početne epizode upale i započinjanja liječenja, bolest se može smiriti (biti u remisiji) na određeno vrijeme, mogu se izmjenjivati dobre faze remisije i lošije faze pogoršanja bolesti, a manji dio bolesnika, nažalost, ima teški oblik bolesti koji ne reagira na liječenje. Međutim, iako se ove bolesti mogu u velikoj mjeri kontrolirati lijekovima, ne mogu se izliječiti u potpunosti. Drugim riječima, to znači da su dugotrajne i doživotne iako uz lijekove i praćenje mlada osoba s kroničnom upalnom bolesti crijeva može biti dobro kroz duža razdoblja i voditi ispunjen i produktivan život. Treba naglasiti da ove bolesti nisu zarazne i da se ostala djeca s kojima je bolesnik u kontaktu ne mogu razboliti.

U Crohnovoj bolesti upala zahvaća stijenku probavnog trakta u punoj debljini. Upala se može javiti u bilo kojem dijelu crijeva od usta do završnog dijela crijeva. Za razliku od toga, u ulceroznom kolitisu upala je ograničena samo na debelo crijevo – kolon. Ipak, obje ove bolesti dovode do sličnih simptoma: proljeva (nekad i krvavih), slabosti i umora te grčevitih bolova u trbuhu. Jaki grčevi u trbuhu mogu se pojaviti naglo, bez prethodnog upozorenja, stvarajući tako iznenadnu potrebu za odlaskom u toalet. Bolest se može očitovati i nižim rastom, zakašnjelim pubertetom, a neka djeca imaju i promjene na zglobovima ili koži. Osim simptoma same bolesti, i lijekovi koji se uzimaju za smirivanje upale mogu dovesti do nepoželjnih nuspojava i promjena, kao što su nagli dobitak na tjelesnoj masi, pojava akni ili strija i slično.

Biti kronično bolestan nije jednostavno ni za koga, a za djecu, koja su usred rasta i razvoja i fizičkog, i kognitivnog, i emocionalnog i socijalnog, to je posebno velik teret. I odrasli bolesnici i djeca prolaze kroz različite faze prihvaćanja bolesti. Razdoblja kada je bolje podnose mogu se izmjenjivati s razdobljima kada je lošije prihvaćaju i lošijeg su raspoloženja, žalosni i

nesigurni, a nekad i ljuti. Jedan od oblika reakcije je negiranje i poricanje bolesti, a može doći i do regresije u ponašanju djeteta, kada se ono počne ponašati nezrelije od svojih vršnjaka i izgubi funkcije koje su već ranije razvojem bile stečene. Mogu se primijetiti promjene u načinu igre, komuniciranju s vršnjacima, promjene interesa i motivacije djeteta. Nadalje, bol i iscrpljenost mogu utjecati na smanjenje koncentracije i dovesti do lošijeg školskog uspjeha pa djeca postanu povučena uz sniženo samopouzdanje posebno u preadolescentnim i adolescentnim godinama. Često se osjećaju drugačijima od ostalih vršnjaka, a ponekad i izolirani od okoline.

Zbog svega navedenog, zadatak svih nas je pokušati poboljšati kvalitetu života ovih bolesnika, biti uz njih i pružati im podršku. Vrlo važnu ulogu imaju upravo učitelji i nastavnici jer oni su ti koji će im osigurati koliko god je moguće normalniji život u školi, pružiti im obrazovanje i pomoći u izgradnji samopouzdanja. I stoga je i cilj ovog letka upoznati nastavno osoblje s najčešćim problemima i tegobama s kojima se ova djeca susreću.

prim.dr.sc. Zrinjka Mišak, dr.med.

Referentni centar za dječju gastroenterologiju i prehranu

Klinika za dječje bolesti Zagreb

Poštovani kolege!

Kao prosvjetni djelatnik koji je obolio od Crohnove bolesti, obraćam Vam se u nadi da ću Vam barem malo pomoći u Vašem budućem radu s oboljelim učenicima od Crohnove bolesti i ulceroznog kolitisa.

Crohnova bolest i ja upoznali smo se prije 11 godina. Prvi problemi pojavili su se upravo u školskoj klupi. Nekako sam prikupio hrabrosti, podigao ruku i zamolio profesora da me pusti na zahod. Toga dana završio sam u bolnici, u kojoj sam proveo puna dva mjeseca i sakupio popriličan broj izostanaka iz škole.

Ponekad treba proći dosta vremena da bi se ovu bolest smirilo i dovelo u remisiju, pa bi za učenike koji dugo vremena provode u bolnici bilo dobro organizirati posjet nekoliko učenika iz razreda, da se ne osjećaju usamljeno. Ohrabrenje i podrška prijatelja iz razreda i učitelja/učiteljice, pomogli bi učeniku da se osjeća bolje.

Prilikom izlaska iz bolnice i ponovnog pohađanja nastave, s obzirom na veliki broj izostanaka, učeniku bi znatno pomoglo da učitelj/učiteljica podijeli do tada obrađeno nastavno gradivo na više manjih cjelina.

Ukoliko primijetite da je učenik povučan ili da ga pojedini učenici provociraju zbog bolesti, bilo bi preporučljivo senzibilizirati ih organiziranjem radionica.

Mladen Fajdetić

Učitelj razredne nastave

Osnovna škola "Antun Nemčić Gostovinski" Koprivnica

KAKO UČITELJ MOŽE POMOĆI DJETETU OBOLJELOM OD CROHNOVE BOLESTI ILI ULCEROZNOG KOLITISA

Što su Crohnova bolest i ulcerozni kolitis?

Ulcerozni kolitis je upala debelog crijeva koja uzrokuje rane i krvarenje iz stijenke debelog crijeva.

Crohnova bolest je upala koja zahvaća cijeli probavni trakt i može se pojaviti na bilo kojem dijelu od usta do anusa, ali najčešće pogađa tanko i debelo crijevo. Crohnova bolest uzrokuje rane na stjenki crijeva i ponekad je toliko oštetiti da postane porozna (probušena).

Što NISU?

- NISU zarazne.
- NISU isto što i Sindrom iritabilnog kolona.
- NISU uzrokovane stresom. (Uzrok je još nepoznat bez obzira na dosad obavljena istraživanja).
- NISU bolesti koje traju kratko. (Zasada još ne postoji lijek koji može izliječiti te bolesti).
- NISU vrsta raka.

Simptomi

Može proći duži period bez ikakvih simptoma, a zatim dolazi do akutne faze bolesti. Koliko često dolazi do akutne faze i koliko dugo će trajati, ovisi od osobe do osobe.

Zajednički simptomi su:

neodgodiva potreba da se ide na zahod
proljevi
bolovi u trbuhu
mučnina
pojava krvi u stolici
nedostatak apetita
gubitak na težini
umor

Neki oboljeli pate od bolova u zglobovima koji mogu otežavati kretanje. Kod Crohnove bolesti pojavljuju se također problemi s očima i rane u ustima. Neki od lijekova koji se koriste u tretmanu ovih dviju bolesti mogu također

prouzrokovati neželjene nuspojave, kao što su nemogućnost koncentracije, česte promjene psihičkog stanja, umor, gubitak apetita i glavobolje.

Zaostajanje u rastu i razvoju

Upalni proces može loše utjecati na djetetov apetit i na resorpciju hranjivih tvari u probavnim organima, uzrokujući tako usporen rast i razvoj. To može biti vrlo teško za oboljelu osobu, naročito kod adolescenata kod kojih može doći i do sporijeg i zakašnjelog razvoja sekundarnih spolnih obilježja. Dijete može biti zabrinuto zbog toga što izgleda i osjeća se drugačije od svojih vršnjaka; čak može biti isključeno iz zajedničkih društvenih aktivnosti. Vrlo je važno tretirati dijete u skladu s njegovim godinama, a ne u skladu s njegovim fizičkim izgledom.

Uobičajeno liječenje

U cilju smanjivanja upale može biti propisan sintetički oblik kortikosteroida - kortizon.

Neželjene nuspojave tog lijeka, naročito početnih, visokih doza, veliko su povećanje tjelesne težine, zaokruživanje lica (tzv. mjesечеvo lice), česte promjene raspoloženja, akne i privremeno usporavanje tjelesnog rasta. Propisuju se i drugi lijekovi u cilju kontroliranja upalnog procesa, ili što dužeg održavanja remisija. Riječ je poglavito o lijekovima koji suprimiraju imunološki odgovor pa oboljele osobe mogu imati oslabljene obrambene mehanizme za borbu protiv infekcija. Zbog istog razloga ne smiju biti cijepljena cjepivima koji sadrže ŽIVE uzročnike bolesti. To ne znači da ih ne treba cijepiti, već valja paziti na izbor prikladnog cjepiva. Dijete koje ne može jesti ili dobro apsorbirati hranu ići će u bolnicu na kratko vrijeme gdje će primiti hranu preko sonde. Štoviše, u dječjoj je dobi tzv. terapija enteralnom prehranom lijek izbora za smirenje aktivne faze Crohnove bolesti. Riječ je o posebnim dijetetskim pripravcima koji se primjenjuju tijekom 6 do 8 tjedana i djeluju kao lijek u slučaju da oboljeli prima SAMO tu hranu i ništa drugo. Inače, važno je znati da djeci sa ulceroznim kolitisom i Crohnovom bolesti NIJE potrebna nikakva posebna stroga dijetna prehrana, poglavito ne u razdobljima u kojima bolest miruje.

U rjeđim slučajevima, teško oštećeni dijelovi crijeva moraju se kirurški odstraniti.

Psihološki učinci

Djeci, a naročito adolescentima, teško je boriti se s neugodnostima koje izaziva bolest. Groze se stalnog trčanja na zahod, nezgoda, neugodnih mirisa koje ta situacija može nositi sa sobom, te osjećaju sram i strah od ismijavanja i izrugivanja vršnjaka. Mnogi su nezadovoljni sobom, pogotovo na planu tjelesnog izgleda jer bolest može utjecati na to da su neka djeca sitnija, mršavija i slabije tjelesno razvijena od svojih vršnjaka ili da su možda zbog uzimanja visokih doza kortikosteroida dobili na težini i lice im se zaokružilo ili su se pojavile neželjene akne.

Mogu se osjetiti izoliranima, drugačijima i isključenima od svojih vršnjaka, zbog čestih izostanaka iz škole i nemogućnosti pohađanja zajedničkih aktivnosti kroz koje se djeca inače povezuju. Također je vrlo teško podnositi da se jedan dan osjećaju dobro, a sljedeći iscrpljeno, umorno i u velikim bolovima. I kad izvana ne izgledaju bolesno, katkad se osjećaju loše. Zbog toga što se izvana naizgled čini kao da su dobro, mogu trpjeti i nepovjerenje okoline i osude da se „izvlače“ i manipuliraju oboljenjem,. Sve to djeci može predstavljati veliki stres i opterećenje za kroničnom bolešću već opterećeno dijete.

KAKO UČITELJ MOŽE POMOĆI

Postoji nekoliko načina na koji učitelj može pokazati razumijevanje i pomoći djetetu.

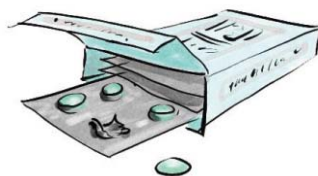
Potreba da se ide na zahod

Potreba za odlaskom na zahod može biti iznenadna, hitna i neodgodiva, te se nezgoda može vrlo lako dogoditi ako se odgađa odlazak. Od velike je pomoći da dijete sjedi blizu izlaznih vrata, i da ima dopuštenje izaći iz učionice i vratiti se natrag diskretno i bez pitanja.

Osim toga, bilo bi poželjno, kad god je to moguće, da se djetetu osiguraju adekvatni uvjeti i mogućnosti veće privatnosti i obavljanja potreba u odnosu na onu koju katkad nude zajednički zahodi u školama (npr. da dijete ima pristup zahodu nastavnika).

Lijekovi

Dijete mora uzimati propisane lijekove u određeno doba dana, npr. prije obroka. Kada se radi o mlađem djetetu može se zamoliti učitelja da se pobrine kako bi dijete uzelo lijek u propisano vrijeme.

Hrana i jedenje između pauza

Djeca s upalnom bolesti crijeva često imaju poteškoća s jedenjem obroka normalne veličine. To može biti zato što se osjećaju siti i nakon male količine hrane ili zato što osjećaju bolove ili potrebu da odu na zahod tijekom uzimanja hrane. Da bi osigurali da dijete jede dovoljno, potrebno je uzimanje manjih obroka više puta dnevno, ponekad pojačanih tekućom visokokaloričnom i lako probavljivom gotovom hranom.

Djetetu treba osigurati dovoljno hranjivih tvari i potrebno je uzimati raznoliku vrstu hrane koliko god je to moguće. Treba izbjegavati vrste hrane koje su dijete i njegovi roditelji identificirali kao one koje pogoršavaju simptome bolesti.

Kašnjenje

Zbog neodgodive potrebe da ide na zahod (naročito nakon uzimanja jela) dijete može zakasni na školski sat, pa i u toj situaciji učitelj treba pokazati razumijevanje. Kašnjenje također može prouzrokovati prilična udaljenost između kabineta u kojima se predaju različiti predmeti jer veliki umor ili bolovi

u zglobovima također mogu usporiti dijete. Katkad dijete zbog srama čeka da se zahodi oslobode da bi moglo obaviti na miru i u većoj privatnosti nuždu, pa zbog toga može kasniti.

Raniji odlazak iz škole

Dijete se često može osjećati umorno ili imati bolove u trbuhu, no možda ga ne bi bilo dobro svaki put automatski poslati ranije kući. Može mu pomoći korištenje kratkog odmora ili uzimanje propisanih lijekova protiv bolova pa će moći i dalje pratiti nastavu. No, to je potrebno dogovoriti s djetetom i roditeljem, te ovisno o specifičnoj situaciji. Naime, bolovi i iscrpljenost mogu značajno otežati koncentraciju i kapacitet za učenje, te stvoriti nepotrebnu frustraciju djetetu. Stoga je potrebno podržati ga i omogućiti djetetu da prepozna kad može ostati i pratiti nastavu; a kada je za njega prikladnije rješenje ranije otići iz škole.

Domaća zadaća

U danima kad je djetetu stvarno jako loše, ono može biti previše umorno kako bi napisalo domaću zadaću nakon škole. U takvim razdobljima bilo bi poželjno da mu učitelj dopusti odgodu pisanja zadaće dok se ne bude osjećalo bolje. Učenje za ispite (testove) također može biti vrlo teško, pa dijete katkad treba posebnu pomoć i emocionalnu potporu, što bi mu bilo dobro omogućiti u školskom okružju.

Tjelesne vježbe i sport

Naporne tjelesne vježbe mogu izazvati neodgodivu potrebu da se ide na zahod. Čak i manje naporne vježbe mogu biti pretjerane u danima kad je dijete iscrpljeno, osjeća bolove u trbuhu ili se oporavlja od operacije.

Ekipni sportovi mogu biti poseban problem. Nitko ne voli biti uzrokom poraza svoje ekipe, što može dijete navesti da se preforsira u želji da ne razočara svoje suigrače. Međutim, u danima kad mu je bolje, dijete može osjećati da je u stanju bez problema sudjelovati u igri. Najbolje je da ono samo odluči što može, a što ne može raditi. Bilo bi poželjno djetetu omogućiti diskretnu komunikaciju s nastavnikom i/ili voditeljem aktivnosti, jer bi se dijete izloženo i „ispitivano“ pred vršnjacima moglo naći u centru neželjene pažnje, i osjećati krivo ili prozvano.

Izostanci iz škole

Mogući su česti izostanci s nastave zbog kontrolnih pregleda ili bolničkog liječenja kao i zbog ostanaka kod kuće uslijed pogoršanja bolesti. U tim situacijama dijete se može osjećati zaboravljeno, osamljeno i prepušteno samo sebi. Bilo bi dobro da dijete uvijek na neki način ostane u kontaktu sa školskim prijateljima/kolegama i učiteljima i da prati školsko gradivo u skladu sa svojim mogućnostima tj. da pomalo uči kod kuće ili u bolnici.

Bilo bi dobro potaknuti drugu djecu da održavaju kontakt s djetetom, donose mu školske zadaće, ali i druge novosti, fore, pozdrave, aktualnosti iz razrednog i društvenog života koji je djeci jako važan.

Testovi

Činjenica da se testovi održavaju u točno određeno vrijeme bez mogućnosti izlaska veliki je pritisak za dijete koje ima ovakvu promjenjivu i nepredvidljivu bolest. Naročito može imati problema s jutarnjim testovima, ako su mu crijeva najaktivnija u to doba dana, što se događa u većini slučajeva. Od velike je pomoći da dijete sjedi blizu izlaznih vrata u slučaju da mora hitno izaći van. Bilo bi poželjno da se posebno za njega odredi neki drugi termin ispita ukoliko nikako ne uspije napisati ispit u za to predviđeno vrijeme.

Kod mnoge se djece anksioznost može manifestirati u somatskim tegobama, pa učitelji katkad nisu sigurni stvaraju li razumijevanjem situaciju u kojoj se dijete zbog anksioznosti povlači pred stresnim situacijama. Dobro je uvijek djetetu pokazati da smo uz njega, da je sigurno i podržano, da mu vjerujemo, te da test nije test njegove vrijednosti nego ispit znanja. Takva podrška umanjuje ometajući utjecaj anksioznosti kod oboljele, kao i kod sve djece.

Izvanškolske aktivnosti

Možda dijete neće htjeti pohađati izvanškolske aktivnosti, ne zato što nije zainteresirano za njih, nego zato što nije sigurno hoće li ih moći stalno pohađati. Također možda nije sigurno hoće li se povremeni izostanci moći opravdati. Podrška voditelja aktivnosti može ga ohrabriti da ipak sudjeluje u nekoj od organiziranih izvannastavnih aktivnosti i tako mu pomoći da se ne

odvaja od svojih školskih prijatelja. Ove aktivnosti mogu ojačati osjećaj vlastite vrijednosti i samopouzdanje djeteta što je važno za svako dijete. Također se može povezati s vršnjacima sličnih interesa i u manje formalnim skupinama, što nekoj djeci olakšava uključivanje i jača osjećaj pripadnosti.

Dijete je povučeno u sebe?

Primijeti li učitelj da je dijete povučeno ili socijalno izolirano, razlog tome može biti zadirkivanje druge djece oko bolesti ili strahovi i brige oko same bolesti, npr. osjećaji da se razlikuje od drugih, strepnje o tome kakav će dojam ostaviti i sl. Učitelj treba njegovati odnos povjerenja s djetetom i roditeljima, te s njima otvoreno razgovarati kako bi otkrio što zapravo muči dijete. Ovisno o tome, učitelj može poduzeti korake sprečavanja vršnjačkih neadekvatnih ponašanja, npr. odrediti zajednički sastanak s drugom djecom i njihovim roditeljima na kojem bi, uz poštovanje prava na privatnost djeteta i zaštitu osobnih podataka, iznio situaciju i pronašao rješenja. U ostalim situacijama učitelj treba potaknuti dijete da više vjeruje u sebe, otvori se vršnjacima ili poveže s drugom djecom.

Izleti

Izlet za dijete može biti prava noćna mora ukoliko u autobusu ili duž puta ne postoje zahodi spremni za upotrebu. Stolac kraj prolaza na predavanju ili u kinu može smanjiti stres i tjeskobu, ali ukoliko se ide na mjesta na kojima se ne može jamčiti da postoje zahodi, treba razumjeti ako dijete izabere ne ići na izlet.

Poštovanje i razumijevanje

Nijedno se dijete ne želi razlikovati od druge djece. To je možda razlog zbog kojega će neko dijete htjeti u privatnosti zadržati prirodu svoje bolesti, pa tu odluku treba poštovati. Dijete treba potaknuti da se u skladu sa svojim mogućnostima aktivno bori za određena postignuća, a ne da se jednostavno prepusti sudbini. Ukoliko se dijete ponaša ljutito zbog svoje nevolje, bolje je pokazati suosjećanje s njim, ali ostati čvrst, nego se praviti da ne primjećujemo njegovo ponašanje. Djeca s upalnim bolestima crijeva trebaju imati jasno postavljene granice, kao i sva ostala djeca.

ZAVRŠNA RIJEČ PSIHOLOGA

Kronične bolesti predstavljaju značajno opterećenje za dijete, kako za njegovo svakodnevno školsko, socijalno i emocionalno funkcioniranje, tako i na planu razvoja slike o sebi i ostvarenja razvojnih zadataka. Stoga je izrazito važno pružiti svu potrebnu podršku i razumijevanje takvom djetetu, te blisko surađivati s djetetom i roditeljima radi praćenja situacije i primjerenog reagiranja i prilagodbe zahtjeva, ali i aktivnosti djetetu.

Učitelji katkad mogu biti u nedoumici hoće li pretjeranim „izlaženjem u susret“ kod djeteta podržati povlačenje i izbjegavanje razvojno primjerenih zadataka i obveza, te time otežati djetetu kroz pretjerano zaštićivanje i dopuštanje djetetu da se povuče pred nekim izazovima, frustracijama i stresnim situacijama. U dječjoj se dobi anksioznost i nezadovoljstvo djece često somatski manifestira, što dodatno otežava kako djetetu, tako i odraslima koji ga žele podržati na pravi način. Svako je dijete individua za sebe, te je najbolje da se - kroz upoznavanje djeteta, praćenje, suradnju s djetetom i roditeljem, te stručne službe škole po potrebi – zajedno nađu za dijete zdravo podržavajuća rješenja.

Nositi se dobro s kroničnim bolestima znači biti ga svjestan i odgovorno se pridržavati terapije, i voditi računa o liječenju. No nikako ne znači osjećati se slab, jadnan, kao „žrtva“, isključen, mali, drugačiji, inferiorniji. Isto tako je dobro da djeca ne razviju osjećaj „posebnih prava“ i „izvlačenja“ od obaveza i odgovornosti mimo objektivnih razloga – jer to također dugoročno doprinosi negativnoj slici sebe i odvajanju od vršnjaka. Pomozimo djetetu da se osjeća dobro u svojoj koži, da zna da će dobiti podršku kad mu je ona potrebna – no da ga vidimo u prvom redu kao osobu koja nije definirana svojim oboljenjem, nego je puno više od toga.

Podržimo ga da se nosi s oboljenjem, ali i da razvije osobnu snagu i kapacitet da se nosi sa izazovima i dnevnim i razvojnim zadacima i obvezama. U svakom je slučaju važno voditi računa da dijete ne ostane izolirano i isključeno od svojih vršnjaka, te treba poticati njegovo povezivanje i integriranje u grupu vršnjaka, jer su podrška i prihvaćanje vršnjaka djeci jako važni. Često im je, i u najtežim fazama oboljenja, najbitnija smiješna poruka i telefonski razgovor s vršnjacima. To često odnosi težinu i iz tih najnegativnijih trenutaka oboljenja. Kad im vršnjaci dođu u posjet, ili ih pozovu na zajedničko druženje i igru, to je ono što je djeci često i odmak od bolesti i ono zbog čega se osjećaju kao djeca, a ne kao bolesnici (kako se znaju osjećati katkad s prebrižnim i prezabrinutim odraslima).

Djeci je upravo potrebna „normala“ – osjećaj da, unatoč često napornima i neugodnim problemima koje bolest nosi, oni mogu ostvariti kvalitetan i uspješan život kao i njihovi vršnjaci. Život u kojem mogu biti zadovoljni sobom, imati uz sebe druge kojima je stalo, koji ih vole i uz čiji vjetar u leđa mogu s uspjehom zadovoljiti svoje važne potrebe i ostvariti mnoge željene ciljeve.

Jadranka Orehovec
Sveučilišna specijalistica kliničke psihologije
Savjetovalište Taura

IMPRESSUM

Literatura: Children and young people with IBD: a guide for schools
- The National Association for Colitis and Crohn's Disease, UK

VODITELJI PROJEKTA:

Željko Gardlo
Perica Lajšić

STRUČNI SURADNICI:

prim.dr.sc. Zrinjka Mišak, dr.med.

Jadranka Orehovec, Sveučilišna specijalistica kliničke psihologije

Mladen Fajdetić, Učitelj razredne nastave

Izdavač: Hrvatsko udruženje za Crohnovu bolest i ulcerozni kolitis

Grafička priprema i tisak: Dizajn studio Ringeis d.o.o.

Ova brošura tiskana je uz potporu:

GRAD ZAGREB
GRADSKI URED ZA SPORT I MLADE

© HUCUK 2019.

Zagreb, Kralja Zvonimira 20
Telefon/Fax: +385 1 3764 058
E-mail: mail@hucuk.hr
Internet: www.hucuk.hr
IBAN: HR9623600001101554213
MB: 01513958
OIB: : 43805471123

HRVATSKO UDRŽENJE ZA CROHNOVU
BOLEST I ULCEROZNI KOLITIS

www.hucuk.hr

